रञ्जकं, क्ली, (रञ्जयतीति। रन्ज्+णिच्+ण्वुल्।) हिङ्गुलम्। इति राजनिर्घण्टः॥ (गुणादयोऽस्य हिङ्गुलशब्दे विज्ञेयाः॥)

रञ्जकः, पुं, (रञ्जयतीति। रन्ज्+णिच्+ण्वुल्।) कम्पिल्लकः। इति राजनिर्घण्टः॥ प्रीतिजनकः। वस्त्रादिरागकर्त्ता च॥ (अस्य गृहे भोजनं निषिद्धं यथा, मनौ। ४। २१६।

"श्ववतां शौण्डिकानाञ्च वेणनिर्णेजकस्य च।
रञ्जकस्य नृशंसस्य यस्य चोपपतिर्गृहे॥"

नाद्यादिति शेषः॥ पित्तान्तर्गतोऽग्निविशेषः। यथा,—

"यत्तु यकृत्प्लीह्नोः पित्तं तस्मिन् रञ्जकोऽग्निरिति संज्ञा सरसस्य रागकृदुक्तः।" इति सुश्रुते सूत्रस्थाने २१ अध्यायः॥)

रञ्जनं, क्ली, (रज्यतेऽनेनेति। रन्ज्+करणे ल्युट्।) रक्तचन्दनम्। इति मेदिनी। ने, ११५॥ (अस्य पर्य्यायो यथा,—

"पत्तङ्गं रक्तसारञ्च सुरङ्गं रञ्जनन्तथा।
पट्टरञ्जनमाख्यातं पत्तूरञ्च कुचन्दनम्॥"

इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे॥) हिङ्गुलम्। इति राजनिर्घण्टः॥ (रन्ज्+णिच्। भावे ल्युट्। प्रीतिजननम्। यथा, रघौ। ४। १२।

"तथैव सोऽभूदन्वर्थो राजा प्रकृतिरञ्जनात्॥")

रञ्जनः, पुं, (रञ्जयतीति। रन्ज्+णिच्+ल्युः।) रागजनकः। इति मेदिनी। ने, ११५॥ सुञ्जलशम्। इति राजनिर्घण्टः॥

रञ्जनकः, पुं, (रञ्जन+कन्।) कट्फलः। इति राजनिर्घण्टः॥ (गुणादिविशेषोऽस्य कट्फलशब्दे विज्ञेयः॥)

रञ्जनदः, पुं, (रञ्जयतीति। रन्ज्+णिच्+ल्युः। रञ्जनस्यासौ दद्यति।) अच्छुकट्टचः। आच्गाछ इति भाषा॥

रञ्जनी, स्त्री, (रञ्जन+ङीष्।) शुण्ठारोचनिका। नीली। (अस्याः पर्य्यायो यथा,—

"नीली तु नीलिनी तूली कालदोला च नीलिका।
रञ्जनी श्रीफली तुच्छा ग्रामीणा मधुपर्णिका॥
क्लीतका कालकेशी च नीलपुष्पा च सा स्मृता॥"

इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे॥) मञ्जिष्ठा। इति मेदिनी। ने, ११५॥ शेफालिका। इति शब्दचन्द्रिका॥ हरिद्रा। (अस्याः पर्य्यायो यथा,—

"हरिद्रा पीतिका गौरी काञ्चनी रजनी निशा।
मेहघ्नी रञ्जनी पीता वर्णिनी राजिनामिका॥"

इति वैद्यकरत्नमालायाम्॥) पर्य्यटी। इति राजनिर्घण्टः॥

रट, वाचि। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) रटति। इति दुर्गादासः॥

रटन्ती, स्त्री, (रट्यते पुण्यजनकत्वेन कथ्यते इति। रट्+बहुलकात् झच्। ङीप्।) गौणचान्द्रमाघीयकृष्णचतुर्द्दशी। तत्र अरुणोदयकाले स्नानं कर्त्तव्यम्। यथा। यमः।

"माघे मास्यसिते पक्षे रटन्त्याख्या चतुर्द्दशी।
तस्यामुदयवेलायां स्नाता नावेक्षते यमम्॥"

उदयवेलायामरुणोदयवेलायाम्।

"अनर्काभ्युदिते काले माघे कृष्णचतुर्द्दशी।
सतारयोमकाले तु तत्र स्नानं महाफलम्।
स्नात्वा सन्तर्प्य तु यमान् सर्व्वपापैः प्रमुच्यते॥"

अत्र तिथिकृत्यत्वात् गौणचान्द्रादरः। अत्रारुणोदयकाल एव स्नानं पूर्व्वोक्तचतुर्द्दशयमतर्पणञ्च। यत्तु उदयवेलायां सूर्य्योदयवेलायां अनर्काभ्युदित इति ईषदर्थे नञिति व्याख्यानं तत् समुद्रकरभाष्यधृतसतारयोम इति इत्युत्तरार्द्धानवलोकनेनेति। इति तिथ्यादितत्त्वम्॥ किञ्च।

"अनर्काभ्युदिते काले स्नानं कुर्य्यात् सरिज्जले।
शतजन्मकृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति॥
रटन्ती नाम विख्याता सर्व्वपापहरा शिवा॥"

इति मत्स्यसूक्ते ५५ पटलः॥

क्वचित् पुस्तके सरिज्जले इत्यत्र वह्निर्ज्जले इति पाठः॥ *॥ तत्र श्यामापूजाविधिर्यथा,—

"माघे मास्यसिते पक्षे रटन्त्याख्या चतुर्द्दशी।
तस्यां संपूजयेत्तारां महाविभवविस्तरैः।
चक्रवर्त्ती महाराजो भवत्येव न संशयः॥"

इति दृढ़नीलतन्त्रे ७ पटलः॥

अपि च।

"माघे मास्यसिते पक्षे रटन्त्याख्या चतुर्द्दशी।
तद्रात्रौ कालिकापूजा सर्व्वविघ्नोपशान्तये॥"

इति कालिकापुराणम्॥ *॥

अपरञ्च।

"माघे मास्यसिते पक्षे रटन्त्याख्या चतुर्द्दशी।
तस्यां प्रदोषसमये पूजयेन्मुण्डमालिनीम्॥"

इत्याचार्य्यचूड़ामणिकृतकृत्यतत्त्वार्णवधृतवचनम्॥ अन्यत् श्यामाशब्दे द्रष्टव्यम्॥

रटितं, क्ली, कथितम्। रटधातोः कर्म्मणि क्तप्रत्ययेन निष्पन्नम्। (भावे क्तः।) कथनमात्रे, क्ली॥ (यथा, राजतरङ्गिण्याम्। २। १७४।

"वनहरिरसितैः पदे पदे
स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्द्दधानैः।
अमनुत रटितैश्च कर्करेटोः
परिगलितां गमनोन्मुखस्त्रियामाम्॥")

रठ, भाषणे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) भाषणं कथनम्। रठति। इति दुर्गादासः॥

रण, रुति। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट्।) रणति। रुति शब्दे। इति दुर्गादासः॥

रण, म गतौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) म, रणयति। इति दुर्गादासः॥

रणं, क्ली पुं, (रणन्ति शब्दायन्तेऽत्रेति। रण्+"अचेति।"३। ३। ५८। इत्यत्र। "वप्रिरण्योरुपसंख्यानम्।" इति काशिकोक्त्या अप्।) युद्धम्। इत्यमरः। २। ८। १०४॥ (यथा, मनौ। ७। ९०।

"न कूटैरायुधैर्हन्याद्युध्यमानो रणे रिपून्।
न कर्णिभिर्नापि दिग्धैर्नाग्निज्वलिततेजनैः॥"

रमणम्। यथा, ऋग्वेदे। ८। १७। १२।

"शाचिगो शाचि पूजनायं रणाय ते सुतः॥"

"रणाय रमणाय।" इति तद्भाष्ये सायणः॥ रमणीये, त्रि। यथा, तत्रैव। १। ११६। २१।

"एकस्यावन्त्यो रावतं रणाय वशमश्विनासनये सहस्रा।"

"रणाय रमणीयाय।" इति तद्भाष्ये सायणः॥)

रणः, पुं, (रण्+अप्।) शब्दः। कणः। इति मेदिनी॥ गतिः। इति शब्दरत्नावली॥

रणतूर्य्यं, क्ली, (रणस्य तूर्य्यम्।) युद्धवाद्यम्। तत्पर्य्यायः। संग्रामपटहः२ अभयडिण्डिमः३। इति त्रिकाण्डशेषः॥

रणप्रियं, क्ली, (रणे प्रियम्।) उशीरम्। इति राजनिर्घण्टः॥

रणप्रियः, पुं, (रणः प्रियोऽस्य। तत्र मांसभक्षणात्तथात्वम्।) श्येनकपक्षी। इति राजनिर्घण्टः॥ (विष्णुः। यथा, महाभारते। १३। १४९। ८६।

"स्तवः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणप्रियः॥"

युद्धप्रियमात्रे, त्रि। यथा, कामन्दकीये। १७।३३।

"रणप्रियः साहसिक आत्मसम्भावितस्तथा।
विच्छिन्नधर्म्मकामार्थः क्रुद्धो मानी विमानितः॥")

रणमत्तः, पुं, (रणे रणं प्राप्य वा मत्तः।) हस्ती। इति शब्दमाला॥

रणमुष्टिः, पुं, विषमुष्टिक्षुपः। इति राजनिर्घण्टः॥

रणरङ्कः, पुं, (रणेषु रङ्कोऽमन्दः।) रणकातरहस्ती। तत्पर्य्यायः। प्रतिमः २। इति हारावली। २०४॥

रणरणं, क्ली, उद्वाहनम्। इति त्रिकाण्डशेषः॥

रणरणः, पुं, (रणरण इति शब्दोऽस्यास्तीति। अर्श आदित्वादच्।) मशकः। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (रणे रणः शब्दो यस्य। रणगर्ज्जनशीले, त्रि। यथा,—

"अयाद्दः करणो रणो रणरणो राणो रणो रावणो
धृत्वा येन रमा रमा रमरमा रामा रमा सा रमा।
सश्रीमानदयो दयो दयदयो दायो दयो वेदयो
विष्णुर्ज्जिष्णुरभीरभीरभरभीराभीरभीसौरभिः॥"

इत्युद्भटः॥)

रणरणकः, पुं, उत्कण्ठा। इति हेमचन्द्रः। २। २२९॥ (यथा, उत्तररामचरिते प्रथमाङ्के।

"अये सैवेयं रणरणकदायिनी चित्रदर्शनादिरहभावना देव्याः स्वप्नोद्वेगं करोति॥")

रणसङ्कुलं, क्ली, (रणस्य सङ्कुलम्।) तुमुलम्। इत्यमरः। २। ८। १०६॥

रणालङ्करणः, पुं, (रणस्य अलङ्करणः।) कङ्कपक्षी। इति राजनिर्घण्टः॥